

POGLED ZVEZE AKTIVOV SVETOV STARŠEV SLOVENIJE NA PREDLOG NACIONALNEGA PROGRAMA VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA ZA OBDOBJE 2023-2033

Zveza aktivov svetov staršev Slovenije (ZASSS) ugotavlja, da je v predlogu Nacionalnega programa vzgoje in izobraževanja za obdobje 2023-2033 (NPVI) kar nekaj stičnih točk s predlogi [ZA PRIHODNJI RAZVOJ SLOVENSKEGA ŠOLSTVA](#), ki smo jih v ZASSS oblikovali po več letih aktivnega (so)delovanja ter jih že dobrih pet let predstavljamo in zagovarjamo v javnosti. Po drugi strani pa meni, da bi moral biti NPVI bolj inovativen in vizionarski glede na izzive 21. stoletja, saj smo na prehodu iz 4. v 5. industrijsko revolucijo, šolski sistem pa je z vsebino učnih načrtov in načinom poučevanja obtičal v 1., morebiti 2. industrijski revoluciji, povozil ga je čas.

Da tudi NPVI ne bi že v pred uveljavitvijo povozil čas, bi bilo treba izhajati iz že omenjenega dejstva, da se nahajamo tik pred peto industrijsko revolucijo in zato več poudarka nameniti odnosnosti tako do znanja kot do izobraževanja. Četrta industrijska revolucija, v kateri živimo, v temeljih spreminja način, kako živimo, delamo in smo povezani med seboj, zato se tega pri oblikovanju NPVI ne sme spregledati in mora prilagoditi izobraževalni sistem potrebam in vrednotam družbe 5.0, od osnovnih šol (ali že vrtcev) naprej. Strokovnjaki na Japonskem odkrivajo, da je ključ do tega, da mlade pripravijo na hitre tehnološke spremembe, usmerjenost na prednosti človeka. V obdobju Googla si ljudje več ne zapomnijo vsakega podatka in dejstva. Veliko nalog najbolj opravijo računalniki. Zato je potrebno dati poudarek človeškim veščinam, kot so komuniciranje, vodenje, vzdržljivost, radovednost, razumevanje in bralne veščine (ne pa storilnosti). Učiteljeva vloga se zato nujno spreminja - učitelj ne sme biti več prenašalec podatkov, ampak mora učencu predati vse prej navedene veščine.

Starši nikakor ne bežimo pred svojim delom odgovornosti. Vsekakor je naša primarna naloga vzgoja, naš odnos do otrok in da svojim otrokom privzgojimo delovne navade, spoštovanje drugih sovrstnikov in učiteljev. Ampak naš otrok, ko prestopi prag šole, je predan odgovornosti učiteljev, katerim zakonodaja nalaga, da naše otroke „vzgajajo in izobražujejo“. Nenazadnje pa imajo učiteljice in učitelji odgovornost tudi do otrok, ki imajo doma slabše odnose glede primerne vzgoje – še posebej ti osnovnošolski otroci potrebujejo dobro šolo, saj si sami niso krivi za pomanjkljivo vzgojo doma. Celoten šolski sistem pa bi se moral še bolj zavedati tudi svoje moralne odgovornosti do otrok in do celotne družbe. Temu so včasih rekli „prosveta,“ učitelji so s ponosom sebe smatrali za „prosvetne delavce“. Ta ponos in zanos je potrebno učiteljem vrniti. Prepričani smo, da velika večina staršev želi svojim otrokom dobrih učiteljic in učiteljev, ki jih tudi spoštujemo.

Kot rečeno v uvodu, ZASSS z odobravanjem ugotavlja, da je med NPVI in našimi predlogi [ZA PRIHODNJI RAZVOJ SLOVENSKEGA ŠOLSTVA](#) kar nekaj stičnih točk, med katerimi nas najbolj veseli velik poudarek v NPVI **sistemu zagotavljanja kakovosti v osnovni šoli**, kateremu je posvečeno prednostno področje 5. Da je za ZASSS vzpostavitev sistema zagotavljanja kakovosti v osnovni šoli izrednega pomena, nenazadnje govori tudi dejstvo, da smo celotno konferenco Evropske starševske zveze (European Parents' Association – EPA), ki smo jo preteklo leto organizirali v Sloveniji, posvetili tej temi z naslovom »Kakovost kot temelj za vzdržnost in odpornost izobraževanja«. Večkrat smo že povedali, da je zagotavljanje kakovosti trenutno prepuščeno presoji ravnateljev, kar potrjuje tudi zapis v NPVI (stran 44), kjer iz raziskav izhaja, da je izvedba samoevalvacije v veliki meri odvisna od interesa, samoiniciative in motivacije ravnatelja in/ali komisij za kakovost, k samoevalvaciji se navadno ne pristopa sistematično, uporabljajo se različna poimenovanja, seznanjenost s smernicami in podpornimi gradivi, ki so na voljo, je šibka,

strokovni delavci in ravnatelji pomanjkljivo usposobljeni, rezultati samoevalvacije pa so pogosto razdrobljeni v različnih šolskih dokumentih in niso dovolj izkoriščeni. Zaradi navedenega si v zvezi želimo, da bi bilo to področje urejeno sistemsko s celovitim, enotnim in ne prezapletenim transparentnim sistemom, v katerega bodo vključene samoevalvacija, notranja evalvacija in zunanja evalvacija s povratnimi zankami, starši kot partnerji, inšpektorji pa bodo nadzorovanje in iskanje nepravilnosti v določeni meri nadomestili s svetovanjem šolam na področju kakovosti (širjenje dobrih praks) s ciljem zmanjševanja razlik med šolami. Večina podciljev in ukrepov v NPVI, povezanih z zagotavljanjem kakovosti, se nam zato zdi ustreznih in jih podpiramo, pri tem pa poudarjamo, da imamo že sedaj na voljo orodja za spremljanje kakovosti (npr. NPZ, samoevalvacija) in ustanove, ki lahko nudijo podporo šolam za izvedbo le-te, zato bi bilo treba več pozornosti usmeriti v izobraževanje oziroma opolnomočenje ravnateljev ter dvig njihove samoiniciativnosti in motivacije.

Naslednja stična točka je zagotovitev stabilne in celovite **učbeniške politike**. V ZASSS smo že leta 2014 formulirali [smernice urejanja učbeniške politike](#), zato smo veseli predvidenih ukrepov prenove učbenikov, delovnih zvezkov in drugih gradiv s pripravo novih smernic za pripravo le-teh ter meril za izbiro učbenikov in drugih virov, ki se uporabljajo pri pouku, vzporedno z usposabljanjem učiteljev za njihovo rabo. Podpiramo tudi predvideni ukrep spremembe pravnih podlag, ki so povezane z načini in s postopki potrjevanja učbenikov, ter njihova razširitev na vse oblike delovnih zvezkov, ki se uporabljajo pri pouku, kakor tudi ukrep zagotovitve vsem učencem uporabo učbenikov iz šolskih skladov. Glede slednjega smo prepričani, da je Slovenija sposobna zagotoviti proračunsko financiranje vseh učnih gradiv, ki so potrebna v osnovni šoli. S tem bi tudi začeli krčiti delež stroškov šolanja osnovnošolcev, ki ga plačujemo starši, saj ta v zadnjih letih spet narašča. Zato podpiramo predvideni ukrep povečanja javnih sredstev za vzgojo in izobraževanje (pri čemer menimo, da bi moral biti občutno višji od predvidenega minimuma 4,6% BDP). Pri izvedbi predvidenih ukrepov, povezanih z učbeniško politiko, pa ne sme biti vodilo le dvig bralne pismenost in bralne kulture, ampak celovito naslavljanje in reševanje obstoječih težav na tem področju. Predvsem pa je treba prenavo (ne le nadgradnje) izvesti vzporedno z oblikovanjem ustrežnejših učnih načrtov.

Prav glede oblikovanja ustrežnejših **učnih načrtov** ZASSS vidi največ pomanjkljivosti v predlogu NPVI. Prenova učnih načrtov je naloga Kurikularnega sveta za spremljanje in usmerjanje prenove vzgojno-izobraževalnih programov s prenavo ključnih programskih dokumentov, vendar bodo predvideni ukrepi v NPVI, ki se nanašajo na učne načrte, nedvomno do neke mere usmerjali njihovo prenavo. Zato tudi na tem mestu glede predvidenega ukrepa uvedbe drugega tujega jezika zadnji triadi ponavljamo to, na kar smo zadnje leto opozarjali v delovni skupini za pripravo strategije jezikovnega izobraževanja do leta 2030 in pri pripravi zadnje spremembe Zakona o osnovni šoli - starši nasprotujemo uvedbi obveznega pouka drugega tujega jezika v zadnji triadi. Glede ostalih ukrepov, povezanih z učnimi načrti, se še vedno zdi, da se v (pre)polno posodo še naprej doliva vsebina (1-2 uri računalništva, dodatna ura predmeta domovinska in državljanska kultura in etika, že omenjeni dodatni tuj jezik v zadnji triadi, 1 ura oddelčne skupnosti, vsebine s področja socialnega in čustvenega učenja otrok, itd.), namesto da bi se zanjo najprej naredilo prostor. Učni načrti v osnovnih šolah so medpredmetno in vertikalno neuskklajeni in preobloženi s faktografijo (kar je iz leta v leto bolj opazno, saj učenci vedno več informacij pridobijo »z enim klikom«) ter prezahtevni za določeno starost učencev. Ne gre pozabiti, da je osnovna šola namenjena pridobivanju osnovnih znanj, ki naj bi se jih v šoli sproti utrjevalo, za kar pa trenutno ni časa (zaradi preobsežnih učnih načrtov), zato morajo učenci to opraviti doma, če jim domače okolje seveda zagotavlja primerno spodbudo in podporo (kar pa žal ni vedno oziroma je vedno več primerov, ko tega ni). Zdi se, da NPVI

tega ne rešuje, saj le na enem mestu omenja razbremenjevanje učnih načrtov, in sicer ko pri prednostnem področju 4 govori o (o)krepitvi priložnosti za aktivno vključenost, konstruktivno sodelovanje ter za soodločanje strokovnih in vodstvenih delavcev o pomembnih vprašanih vzgoje in izobraževanja, kamor vključuje tudi razbremenjevanje učnih načrtov, kar zelo podpiramo. Pri vseh ostalih ukrepih pa NPVI govori o revidiranju učnih načrtov le v povezavi z vključitvijo (ne odvzemanjem) dodatnih vsebin, med katerimi je po našem mnenju nekaj takšnih, ki bi se jih otroci učinkoviteje (na)učili z doživljajsko pedagogiko, druge pa vzporedno z vsebino pri že obstoječih predmetih. Nujno potrebujemo redukcijo ciljev v kurikularni prenovi. Ob vsem tem predvidenem dodajanju vsebine v učne načrte pa je povsem spregledano najbistvenejše - zdravje je pred znanjem, bolan otrok se ne more (kvalitetno) učiti, zato je nujno okrepiti ure športa, ne zgolj povečati minute gibanja, kot to (edino) predvidevajo predlagani ukrepi v NPVI. O pomenu krepitve predmeta športne vzgoje argumentirano (z znanstvenimi dokazi) piše prof. dr. Gregor Starc, redni profesor na Fakulteti za šport Univerze v Ljubljani, v Delu, 9. 3. 2024. Podpiramo tudi predlagani ukrep opolnomočenja strokovnih delavcev za uporabo učnih načrtov in katalogov znanja pri načrtovanju in izvajanju pouka ter preverjanju in ocenjevanju znanja, saj na tem področju tudi sami opažamo prostor za izboljšave.

Inkluziji je v NPVI namenjene precej pozornosti. Podpiramo vsakršno obliko krepitve inkluzivne naravnosti, ki bo prispevala k povečanju občutka in dejanski pripadnosti, sprejetosti ter vključenosti otrok v šolsko in širše družbeno okolje, saj to drastično pada. Predlagani ukrep izvajanja diferenciranega in individualiziranega poučevanja naj bo osnovno vodilo, ki mu mora nujno slediti zmanjšanje števila otrok v oddelku, sicer ga bo nemogoče izvajati. Kar nekaj ukrepov se nanaša tudi na **otroke s posebnimi potrebami** (za namene tega prispevka pod tem pojmom razumemo otroke s posebnimi potrebami, nadarjene in priseljence), kar nas zelo veseli, saj že dlje časa opozarjamo, da je nujno zagotoviti pravočasno in strokovno obravnavo ter enotne kriterije za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami.

Pozitivno ocenjujemo naravnost NPVI k okrepitvi **vzgojne vloge šole**, pogrešamo pa bolj konkretne ukrepe, ki bodo pripeljali do uresničitve tega cilja, še posebej glede na zapisano, da vzgojnih ciljev, vezanih na socialni in čustveni razvoj, ni mogoče spremljati, preverjati in evalvirati z enakimi postopki kot večino učnih ter na telesni in gibalni razvoj vezanih ciljev, zaradi česar je tudi težko oceniti, v kolikšni meri je obstoječi vzgojnoizobraževalni sistem dejansko uspešen pri uresničevanju vzgojnih ciljev, še posebej na področju socialnega in čustvenega učenja, ki je pomembno za posameznika in družbo, saj določa kakovost medosebnih odnosov, sodelovanja in delovanja v skupnosti. Strinjamo se z ugotovitvijo, da učitelj pomemben del vzgojne dejavnosti opravlja s poučevanjem in da bi morale šole pri oblikovanju vzgojnih načrtov več poudarka nameniti vprašanju, kako poučevanje in organiziranje učnih situacij vpliva na vzgojno delovanje, ter načrtno razvijati strategije, ki merijo na vzgojne učinke poučevanja. Podpiramo predlagani ukrep vključitve kulturno-umetniške dejavnosti tudi v vzgojne načrte na področju preprečevanja za zdravje tvegane vedenja ter programov za krepitev socialnega in čustvenega razvoja otrok in mladostnikov ter klime v skupini oziroma oddelku.

Podpiramo tudi predlagane ukrepe, s katerimi se želi okrepiti **partnersko vlogo staršev v šolskem sistemu** ob tem, da se učiteljem omogoča vzdrževanje avtoritete in strokovne avtonomije, pri čemer pojasnjujemo, da se nekateri od predlaganih ukrepov na nekaterih šolah (predvsem tam, kjer ravnatelj razume in si prizadeva vzpostaviti dober, sodelovalen, partnerski odnos s starši – večinoma preko sveta staršev) že izvajajo (npr. sodelovanje staršev pri sprejemanju vzgojnega načrta šole s sodelovanjem predstavnikov staršev v skupini za vzgojni načrt). Dobrodošli so vsi ukrepi za ozaveščanje staršev (na digitalnem

področju, področju zdravja, o pomenu nacionalnega preverjanja znanja, itd.), ki pa bi se morali začeti že v vrtcu, saj je takrat stik s starši večji kot v šoli.

Naša zaključna misel je, da NPVI ne predvideva (veliko) novih in inovativnih ukrepov, saj bi se veliko ali večina predlaganih ukrepov moralo v resnici v šolah, drugih institucijah in družbi že izvajati. Zato je na mestu vprašanje, zakaj se to (še) ni zgodilo in kaj je/bo sedaj drugače, da se bodo predvideni ukrepi dejansko izvajali? Zdi se, da predvideni ukrepi ne izhajajo iz (ugotovljenih) vzrokov nastalih, že dolgo obstoječih težav, čeprav je le na tak način mogoče učinkovito načrtovati njihovo odpravo.

Želeli bi si, da bi NPVI nastajal v sodelovanju z vsemi deležniki, tako kot so nastajali dokumenti Partnerstva, ne le s sodelovanjem akademikov. Ker pa je pred nami predlog, verjamemo, da je ob ustrezni volji še vedno čas za vključitev ostalih skupin. Prvi korak in priložnost v tej smeri bi lahko bili že predvideni regijski posveti o NPVI v marcu in aprilu, na katere bi poleg šolnikov povabili tudi ZASSS in, zakaj pa ne, tudi šolarje (npr. preko šolskih parlamentov).

Nadvse cenjena in ocenjena je razumska inteligenca, vendar še zdaleč ni edina. Spregledane so številne druge, ki bogatijo posameznika in po njih še skupnost. Ali ni zdaj čas, da jih ponovno premislimo in pravilno umestimo?

Trenutno stanje v šolstvu je utesnjujoče in zato je to odlična priložnost, ki nas spontano vleče stran od zastarelih konceptov, od tekmovanja pri vsem in povsod, namesto da bi strmeli k solidarnosti, spoštovanju, pomoči in bi poiskali nove koncepte. Šola je že v grobem taka: sedi, poslušaj in dvigni roko. Že 200 let. Dajmo priznanje, močno priznanje sistemu, ki je dobro služil in tudi odslužil, zdaj pa je čas za nova spoznanja, večšine, ki so potrebne za realnost, v katero vstopamo ali smo že vstopili. Izobraževanje je še vedno zoženo na storilnostni koncept, na ocenjevanje tistega, kar se da uporabiti za tekmovanje drug proti drugemu, za elitizem, za konkurenčnost. Treba se je oddaljiti od tega in se približati nazaj k človeku in človečnosti ter blagodejno sobivati.

Zaključujemo z besedami Srečka Kosovela: Resnična izobrazba je izobrazba srca.

Lara Romih,
predsednica ZASSS

Ljubljana, 12. 3. 2024